

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII
Международная научная конференция студентов и молодых
ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International
Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE
BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

Иінді біліктің айналу жиілігі (жоғары қысымды отын сорғысының таратқыш білігі) төмендегенде, серіппелердің әсерінен жүктер жинақталады, жетекші муфтаның жартысы сорғы білігімен бірге біліктің айналу бағытына қарама-қарсы бағытта айналады, бұл жанармай бүркуінің алдын ала бұрышының төмендеуіне әкеледі.

Жоғары қысымды отын сорғысын тексеру және реттеу, сондай-ақ плунжер жұптарын ауыстыру, жоғары қысымды отын сорғысының секцияларының тығыздағыш тығыздағыштары мамандандырылған шеберханада және білікті маманмен жүзеге асырылуы керек.

Қозғалтқыштың жұмыс процесінің сапасының нашарлауына, пайдаланылған газдармен, пайдаланылған түтінмен зиянды заттардың шығарылуының артуына байланысты және осы қозғалтқыш үлгісіне сәйкес келмейтін айдау сорғы үлгілерін орнатуға қатай тыйым салынады. қозғалтқыштың мерзімінен бұрын істен шығуы

Жанармайдың жұқа сүзгісі жоғары қысымды отын сорғысына кірер алдында отынды ақырында тазартады.

Ол отынның бір бөлігімен бірге резервуарға ауаны жинау және шығару үшін отын беру жүйесінің ең жоғары нүктесінде орнатылады, клапан арқылы - сүзгі корпусында орнатылған ағын.

25-45 кПа (0,25-0,45 кгс / см²) отын беру қуысындағы қысымда клапан ауысады, ал 200-240 кПа (2-2,4 кгс / см²) қысымда клапан толығымен ашылады, бұл қамтамасыз етеді. отынның резервуарға айналуы.

Сүзгі элементтерін ауыстыру кезінде отынмен жабдықтау жүйесіне қызмет көрсету ережелерін қатаң сақтау қажет. Қозғалтқышты жанармаймен қамтамасыз ету жүйесіне ластаушы заттардың түсуіне жол бермеңіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Петровский, Д. И. Методологические и теоретические предпосылки совершенствования методов диагностирования дизельной топливной аппаратуры / Д. И. Петровский. — М.: ГНУ ГОСНИТИ, 2003. — С. 68–69.
2. Топливные системы и экономичность дизелей / И. В. Астахов [и др.]. — М.: Машиностроение, 1990. — С. 93–98.
3. Новосадов, С. Ю. Метод корректирования топливоподачи дизелей военной автомобильной техники. [Текст]: дис. ... канд. техн. наук: 20.02.14: защищена 20.07.2001: утв. 29.09.2001 / Сергей Юрьевич Новосадов. — Рязань, 2001. — 210 с
4. <https://autoruk.ru/kk/m-z/m-z-s-lkynd-tu-zh-jesini-bl-t-ry>

ӘОЖ 629.03.04

ҚАЛАЛЫҚ ЖОЛАУШЫЛАР КӨЛІГІНІҢ АВТОБУСТАРЫМЕН ХАЛЫҚҚА КӨЛІКТІК ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ САПАСЫНЫҢ ПАРАМЕТРЛЕРІН ТАЛДАУ

Секенова Эльназ Асқарқызы

sekenovaelnaz@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ-нің «Көлік, көлік техникасы және технологиялары»

кафедрасының магистранты, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші – Кокаев У.Ш.

Қоғамдық қалалық жолаушылар көлігінің қызметі халыққа көліктік қызмет көрсету сапасының барынша жоғары деңгейін қамтамасыз ету болып табылады. Жол қозғалысы мәселесін шешудің маңызды бағыттарының бірі – жолаушылар көлігін халыққа жайлы және қауіпсіз көлік қызметін қамтамасыз ететіндей дамыту.

Қазіргі уақытта іс жүзінде көлік ұйымдары тасымалдау бағдарламасын қалыптастыру бойынша бірінші кезекте қолжетімді жылжымалы құрамға бағытталған.

Бұл тәсіл қажетті сапаны қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді, керісінше қаржының дұрыс игерілмегендігінен көлік қызметтері және көптеген жолдармен ірі қалалардың проблемасын күшейтеді.

Шағын автобустармен жолаушылар ағынына қызмет көрсету үшін маршруттар белгіленген интервал бойынша қозғалыс шағын көлемде жүзеге асырылады. Бұл ретте аялдамаларда автобустардың жиналуы байқалады, сыйымдылықтың жеткіліксіздігіне байланысты жолаушыларды отырғыздан бас тартуға тура келеді, айналып келгенде, жолаушылардың сапарының ұзақтығына теріс әсер етеді.

Негізделген стандарттардың болмауы, көбінесе реттеуші органдардың көлік үшін тиімсіз пайдалануына теріс әсер ететін тасымалдау бағдарламасының ұйымдары, тасымалдаушылардың қаржылық жағдайы және қалалық жолаушылар көлігінің деградациясына әкелуі мүмкін.

Зерттеу нәтижелеріне сүйенсек, жаяу жүргіншілер жүріп өтетін уақыт шығыны қалалық маршруттың инфрақұрылымына тәуелді екені белгілі болды. Тағы айта кететін жайт, ол көлік желілерінің тығыздығымен, маршруттардағы аралықтардың ұзындығы сондай – ақ ауданның жоспарлау сипаттамаларымен айқындалады.

Жолаушылардың жүріп – тұруына кететін уақыт шығының ұлғаюына әсер ететін бірден – бір басты фактор, бұл – қайта ауысып отыру болып табылады. Бұл орайда, ауысып отыру уақыт шығынының артуы маршруттың желілердің инфрақұрылымына тәуелді және ауысып – отыру түйіндерінің орналасуымен, көшелердегі автобус аялдамаларының орналасуымен және олардың арасында қозғалу ыңғайлылығымен анықталады.

Жылжымалы құрамды пайдалану шығындары пайдаланылған көліктер түріне байланысты. Өздеріңіз білетіндей, жылжымалы құрамды пайдалану шығындары оның өнімділігінің артуына пропорционалды түрде өседі. Сәйкесінше, өнімділігі жоғары көліктер жоғары пайдалану шығындарымен ерекшеленеді. Осылайша өнімділігі жоғары жылжымалы құрам жолаушылар тасымалының өткізу қабілеті мен сипатына барынша сәйкес келуі керек. Әрбір қозғалыс маршрутындағы жылжымалы құрамның жалпы саны мен түрі келесі параметрлерге әсер етеді: қозғалыс аралығы, толтыру, қозғалыс қауіпсіздігі және т.б.

Сурет 1. Астана қаласының жылжымалы құрамы

Көптеген жұмыстар көлікті күту ұзақтығын зерттеуге арналған. Зерттеушілердің пікірінше, жолаушының сапарға жұмсайтын уақыт шығыны, тасымалдау процесі кезінде туындайтын факторлар ұйымға тәуелді. Олардың қатарына жүйеліліктің жоғарылауы жатады.

Осыған байланысты жұмыстың мақсаты жолаушылар тасымалы жұмысының техникалық пайдалану көрсеткіштерін нормалау жолымен халыққа көліктік қызмет көрсету сапасын арттыру болып табылады.

Қойылған мақсатқа жету үшін мына тапсырмаларды іске асыру қажет:

- Бағдарламаны есептеу үшін математикалық модель жасау арқылы
- Маршруттардың өзара салынуын ескере отырып, жолаушыларды тасымалдау,
- Оңтайлы анықтау мәселесін шешу алгоритмін тұжырымдау.
- Динамикалық орташа коэффициентке байланысты жолаушылар ағынынан жылжымалы құрамның сыйымдылығын, жұмыс уақытын пайдалану маршруттағы көлік бірлігін анықтау.
- Өзірленген әдістемені енгізу және алынған нәтижелердің тиімділігін кешенді бағалау.

Жоғарыда айтылғандай, қалалық қоғамдық жолаушылар көлігі жұмыс сапасының негізгі көрсеткіштеріне қозғалыс аралығы мен жылжымалы құрамды толтыру, яғни сыйымдылығы жатады. Бұл жолаушыларды тасымалдау бағдарламасымен толығымен анықталатын өзара тәуелді екі параметр, яғни, жылжымалы құрам паркінің ұтымды құрылымын анықтау, көлік бірліктерін маршруттар арасында бөлу және маршруттар бойынша ұтымды қозғалыс аралықтарын белгілеу.

Маршруттар көлік желісінде ұйымдастырылған және желіде бірнеше маршруттар төселген учаскелер бар. Бәсекелес бағыттардың болуы жолаушыларға бірнеше бағыттар бойынша қызмет көрсетуге мүмкіндік береді. Нәтижесінде, жолаушылар ағынының қайта бөлінуіне байланысты, маршрут бойынша тасымалданатын жолаушылар саны қозғалыс қарқындылығына байланысты болады. Екінші жағынан, қозғалыс интервалының қысқаруы бір көлікке келетін жолаушылар санының азаюына әкеледі. Тасымалдаудан түсетін кірістің шектеулі деңгейі (қолданыстағы жолаушылар тарифі мен бюджеттік субсидиялар стандартына байланысты) көлік процесіне жұмсалатын қаржы ресурстарының деңгейін анықтайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Астратов О.С. Обнаружение транспортных средств и оценка параметров транспортных потоков по видеопоследовательности / О.С. Астратов, С.А. Кузьмин // Информационно-управляющие системы. – 2006. – №3. – С. 19-28.
2. Высоцкая А.А. Методы управления улично-дорожной сетью и оказание качественных государственных услуг / А.А. Высоцкая // Известия Иркутской государственной экономической академии. – 2008. – №5. – С. 75-78.
3. Марьенков, Е.В. Автоматизированное определение параметров транспортных потоков / Е.В. Марьенков, А.В. Протодьяконов, А.Н. Фомин // Вестник Кузбасского государственного технического университета. – 2010. – №4. – С. 156-159.
4. Джавадов А.А. Разработка алгоритма метода получения параметров автотранспортного потока по регистрационным знакам автомобилей / А.А. Джавадов, Ю.С. Калашникова, С.А. Кривоспиченко, А.С. Снигур // Молодой ученый. – 2014. – №21. – С. 165-168.